

*Dane Petkovski: „Neka razmatranja
borbenog morala oružanih snaga“*

Početkom 1980. godine u izdanju Vojnoizdavačkog zavoda izašla je knjiga »Neka razmatranja borbenog morala oružanih snaga«, čiji je autor general-pukovnik Dane Petkovski.

U uvodnim napomenama autor daje razloge svog opredeljenja zbog kojih želi da celovitije saopšti saznanja iz ove oblasti, do kojih je došao baveći se duže pitanjem ideološko-političkog rada i izgradnjom borbenog morala u našim oružanim snagama. Iako su mu u tome, kako i sam kaže, pretenzije bile skromne, mora se reći da je uspeo mnogo više nego što bi to bio samo skroman prilog. Uopštavajući neka iskustva iz našeg narodnooslobodilačkog rata, posebno uz osvrt na Titovo poimanje borbenog morala, autor je pokušao da na nov način osvetli i približi ovu toliko značajnu i aktuelnu komponentu savremene moralno-političke pripreme pripadnika naših oružanih snaga i društva u celini za uspešno vođenje opštenarodnog odbrambenog rata.

U poglavlju »Titov pogled na borbeni moral naroda i oružanih snaga«, iako na relativno malom prostoru, uspeva da prezentira fundamentalne stavove druga Tita o moralu, značaju moralno-političkog i borbenog jedinstva naroda i vojske, bratstvo i jedinstvo i ravnopravnost naroda i narodnosti Jugoslavije i vrednosti ljudskog faktora uopšte. Na selektivan način, kratkim citatima, Petkovski koristi stavove druga Tita, koje hronološki i znalački povezuje u celinu. Tako čitalac dobija jedinstvenu sliku Titovih pogleda na borbeni moral, u kojima, kao što je poznato, centralno mesto i odlučujuću ulogu uvek ima čovek. On »bitku dobija ili gubi« i otuda drug Tito, od stvara-

nja naših oružanih snaga pa do danas, poklanja izuzetnu pažnju borbenom moralu i moralno-političkim činiocima.

Kraj poglavlja autor zaključuje rečima da je delo druga Tita »trajan putokaz za dalje proučavanje, izgrađivanje i učvršćivanje moralne snage opštenarodne odbrane«.

Poglavlje »O izvorima i činiocima borbenog morala« ističe povećanu ulogu ljudskog faktora, izraženu u njegovoj moralnoj snazi, koji je, prvenstveno, uslovljen razvojem savremenog sveta. U toj činjenici i treba tražiti odgovor za izuzetno veliko interesovanje brojnih vojnih teoretičara svih idejnih opredeljenja u proučavanju fenomena moralne snage. Ta proučavanja nedvosmisleno potvrđuju da vrednost tehnike i ishod rata zavise od čoveka, od »njegove sposobnosti i motivisanosti da tehniku i sopstvenu sposobnost stvaralački upotrebi«.

I u ovom poglavlju vešto je uklopljen stav druga Tita o značaju kvaliteta ljudskog faktora u narodnooslobodilačkom ratu: »Svijest naših boraca i cijelog naroda proizilazi iz društvene suštine našeg oslobodilačkog rata i karaktera revolucije. Moralno-politička snaga i svijest naših boraca i naroda proizašli su iz pravednih ciljeva i jasne perspektive revolucije, jer su svi naši borci i narod čvrsto vjerovali u te ciljeve, u vlastite snage i u pobjedu«.

Prilikom izučavanja iskustava iz našeg NOR-a moraju se imati u vidu i promene do kojih je došlo u savremenom svetu (političke, ekonomske i dr.), zbog kojih se i ljudski faktor ispoljava drukčije nego u vreme drugog svetskog rata. Te promene su, prvenstveno, »uslovile porast svesti naroda o njegovoj društvenoj ulozi«, pa tako i uspeh u ratu »zavisi od političke organizovanosti, idejne usmerenosti, motivisanosti naroda i angažovanosti svih društvenih struktura, materijalno-tehničkih i drugih potencijala zemlje«. U borbenim dejstvima bitan činilac uspeha je borbeni moral. To važi i za uslove savremenog rata, posebno u opštenarodnom odbrambenom ratu. I ovde taj činilac »zavisi od rešenosti i sposobnosti ljudi da u odbrani zemlje angažuju sve svoje snage i vrednosti«. Otuda su za to značajni »organizovanost, poverenje u sopstvene snage, moralno-političko jedinstvo naroda i oružanih snaga, njihov odnos prema ciljevima rata, obučenost i sposobnost ljudi za racionalno korišćenje snaga i sredstava u borbi protiv eventualnog agresora«.

Kao izvore moralne snage opštenarodne odbrane autor navodi: revolucionarne i borbene tradicije, revolucionarni patriotizam kao faktor izgrađivanja borbenog morala, moral naroda kao osnovu borbenog morala oružanih snaga, uticaj društvenih odnosa na snagu

borbenog morala, bratstvo i jedinstvo kao poluga moralne snage, unutarpartijski život i uticaj spoljnopoličkih faktora. Svaki od tih faktora autor temeljno objašnjava i dokazuje suštinu značaja i njihovih vrednosti.

»Faktori jačanja borbenog morala oružanih snaga« — naslov je i sadržaj poglavlja u kome autor polazi od osnovnog stava da je moralna snaga naših naroda i narodnosti i njihovih oružanih snaga uslovljena, prvenstveno, našim socijalističkim samoupravnim uređenjem. Samoupravljanje doprinosi razvijanju novih etičkih vrednosti i visokih oblika političke svesti. Značajno mesto u tome, prema autoru, zauzimaju: odnos prema čoveku, nacionalna ravnopravnost, humanost i solidarnost, odanost i angažovanost u odbrani samoupravne socijalističke zajednice.

Činioce izgradnje borbenog morala i moralne snage autor obrađuje u posebnim odeljcima ovog poglavlja, i to: politička svest i motivisanost, entuzijazam komunista, uloga društvenog i vojnog (vaspitnog) faktora, obuka i vaspitanje i informisanje.

Kada govori o političkoj svesti i motivisanosti, kao činiocu moralne snage, on ističe značajnu misao da »samo građanin koji zna za što se bori«, svestan pravednih ciljeva rata i njegovog značaja za njegovu budućnost i budućnost domovine, može izdržati izuzetno surove uslove savremenog rata i pri tome ostati nepobediv.

Naravno, za pripadnike opštenarodne odbrane, za naše građane, marksistički pogled na svet, usvajanje ideologije radničke klase i politike SKJ, predstavlja sigurnu osnovu moralnih i borbenih kvaliteta, a to znači i spremnost da brane slobodu, samoupravni i nesvrstani razvoj domovine i tekovine revolucije. Isto tako, visoka politička svest ne samo da jača sve moralne vrednosti (drugarstvo, saradnja, prijateljstvo) i kohezionu snagu, već predstavlja i sigurnu branu svim nama stranim uticajima.

Značajan prostor posvećen je ulozi društvenog i vojnog faktora u izgrađivanju moralno-političke snage. Tu su društveno-političke organizacije, starešine, komande i njihovi politički organi, vojni kolektivi, pojedinci, radni kolektivi, škole i porodica.

Najviše prostora posvećeno je ulozi Saveza komunista Jugoslavije, koji u razvoju društva i oružanih snaga ima vodeću ulogu i kao idejni i kao mobilizatorski faktor. Iako je sadržaj rada ograničen na »neka razmatranja borbenog morala«, može se uputiti primedba što više prostora nije dato konkretnijim sadržajima i zadacima ostalih organizovanih socijalističkih snaga koje doprinose izgradnji i jačanju borbenog morala, a posebno što je s tim u vezi

izostala šira rasprava o mestu i ulozi Saveza socijalističke omladine, tim pre što mladi čine osnovu sastava naših oružanih snaga.

Informisanju, kao činiocu izgradnje borbenog morala, autor poklanja dovoljno pažnje i prostora, ističući njegov značaj uopšte i povezujući ga sa ratnim i posleratnim iskustvima. U svetlu delovanja najrazličitijih metoda specijalnog rata (kampanje, psihološko-propagandni pritisci, glasine i slično), ukazuje na njihova razorna dejstva, kojima spoljni i unutrašnji neprijatelji svim silama nastoje da obezvrede i lažno prikažu rezultate i razvoj našeg samoupravnog socijalističkog društva, da bi ugrozili našu nezavisnost, suverenitet i socijalistički samoupravni sistem. Otuda je stalna informisanost jedna od pretpostavki za uspešno suprotstavljanje neprijateljskoj propagandi.

U poglavlju »Svesna vojna disciplina — izraz i uslov jačanja borbenog morala«, autor daje »kratak pregled vojne discipline u prošlosti«, počev od prvobitne zajednice, ukazujući na njena različita shvatanja i sredstva kojima je izgrađivana. Najviše prostora posvećuje vojnoj disciplini u NOV i POJ, koja predstavlja osnov izgradnje vojne discipline u JNA. To je gvozdена i čvrsta, ali svesna disciplina, uz puno poštovanje ličnosti, međusobno pomaganje i razumevanje, i visoko razvijeno drugarstvo. S tim u vezi inspirativni su citati pojedinih delova saopštenja, direktiva, naređenja, pisama i govora, a i deo iz Statuta proletherskih narodnooslobodilačkih udarnih brigada, u kojima se govori o pitanjima izgradnje i učvršćenja discipline u redovima oslobodilačke i revolucionarne vojske.

»Revolucionarni karakter naših oružanih snaga u kontinuitetu« — poglavlje je u kome autor iznosi suštinu procesa podruštvljavanja opštenarodne odbrane i pokazuje da je u kontinuitetu naša armija »bila i ostala revolucionarna, klasna, narodna i socijalistička, a po svom sastavu i nameni — neodvojiv deo radničke klase i radnih ljudi svih naših naroda i narodnosti«. Istovremeno uspešno ukazuje u čemu treba videti podruštvljavanje oružanih snaga — JNA i TO — na sadašnjem stepenu društvenog razvoja, i otklanja neke dileme koje s tim u vezi postoje.

U odeljku »Moral kao elemenat strategije oružane borbe u opštenarodnoj odbrani« autor konstatuje da je u pitanju složen problem i nastoji da ga predstavi i objasni. Pri tome polazi od njegove uslovljenosti i uloge u pravednim i nepravednim ratovima, ističući da on »čini suštinsku osnovu izgradnje revolucionarne armije i njene ratne doktrine, strategije, operatike i taktike u realizaciji pravednog rata«. S tim u vezi naglašava da je moralno-politički fak-

tor bio i ostao prvorazredni elemenat strategije i taktike, pripreme i izvođenja narodnooslobodilačkog rata i revolucije. Iskustvo NOR-a i revolucije potvrđuje da je faktor čovek — bio i ostao odlučujući činilac u revolucionarnoj strategiji oružane borbe.

Zato i danas kažemo da je moralna snaga ljudskog faktora presudan i bitan činilac koncepcije opštenarodne odbrane.

Moralno-političke i vojno-tehničke faktore D. Petkovski vidi u dijalektičkom jedinstvu, pa zato i zaključuje »da je jedino racionalno ne potcenjivati, a ni precenjivati ni čoveka ni tehniku, već odgovarajuću ulogu čoveka sagledavati u celini po tome koliko je on svestan i sposoban da koristi sve prirodne sile, društvene snage i tehniku, kako bi ostvario svoje ciljeve i zadatke i u mirnodopskim i ratnim uslovima«.

Pravo bogatstvo ideja i primera iz dugogodišnje prakse nalazimo u poglavlju »Politički rad u funkciji izgradnje borbenog morala«. Nije prilika da opširnije govorimo o svim primerima koje autor daje, ali i navođenje podnaslova dovoljno će ilustrirati tu tvrdnju (ideološko-političko obrazovanje starešina, ideološko-politički rad u vojnim školama, političko obrazovanje i vaspitanje vojnika, kulturno-zabavni rad, deo političkog rada i otpornost prema negativnim uticajima).

U ovom odeljku autor, pored ostalog, na koncizan način sistematizuje osnovne ciljeve političkog rada u JNA, sadržaje toga rada i njegove nosioce. Iz praktičnih razloga treba naglasiti da stavlja akcenat na ideološko-političko obrazovanje, ukazujući s pravom da je ono »bitan uslov i pretpostavka uspešnog sprovođenja političkog rada u celini, a time i svake idejno-političke akcije«. Autor nas ne ostavlja bez odgovora na pitanje kojim zahtevima takvo obrazovanje treba da odgovori da bi bilo u funkciji revolucionarne prakse i neposrednih potreba.

Na kraju ovog poglavlja, D. Petkovski ističe nekoliko najvažnijih elemenata koji predstavljaju bitne pretpostavke za razvijanje uspešne političke akcije, kao ideološko-političko, osnovno marksističko obrazovanje i informisanje i stepen aktivne uloge vojnika i starešina u rešavanju problema i zadataka jedinica i ustanova.

O kulturi kao komponenti jačanja borbenog morala govori se u pretposlednjem poglavlju. Pisac polazi od činjenice da su kultura i umetnost jedno od bitnih obeležja identiteta svakog naroda i nacije, da predstavljaju društvenu svest o sebi i drugima. Naši, kao i svi drugi narodi i narodnosti bez sopstvene kulture izgubili bi svoje ime i dostojanstvo — svoj identitet, pa je borba za slobodu i opsta-

nak uvek bila istovremeno i borba za sopstvenu kulturu. Tako i danas posmatramo povezanost kulture i opštenarodne odbrane — činjenicom da su obe oblasti društvenog života podružtvljene, da služe čoveku, narodu, odbrani zemlje i mira, unapređivanju progressa itd., i u suštini su antiratne.

Zadatak kulture i opštenarodne odbrane je duboko human i plemenit, jer se samo u slobodi i miru mogu obezbediti uslovi za stvaralački rad. Na tim postulatima pisac gradi osnovu veze kulture i opštenarodne odbrane, koje su okrenute borbi protiv nasilja i rata. Tako plemenita misija kulture humanizuje ljudsko biće, jer vrši snažan uticaj na jačanje čovekove ličnosti i njegove moralne snage.

O značaju moralno-političkih i psiholoških priprema govori se u poslednjem poglavlju. Pored kratkog pozivanja na stavove poznatih vojnih teoretičara i vojskovođa (Napoleon, Klauzevic, Lenjin i dr.), autor ukazuje na to iz kojih osnovnih faktora proizilazi primaran značaj moralnih, političkih i psiholoških priprema oružanih snaga i naroda u savremenom ratu. Među njima su: brisanje granica između fronta i pozadine; mogućnost upotrebe hemijskog, nuklearnog, biološkog i drugog oružja; razni oblici specijalnog rata (naročito moralni i psihološki pritisci) i drugo. Sve to ubedljivo utiče na značaj moralnih, političkih i psiholoških priprema, kojima se u svim zemljama pridaje izuzetan značaj.

Koristeći se iskustvima iz našeg NOR-a i drugih oslobodilačkih i revolucionarnih ratova, autor potkrepljuje vrednost moralnih i psiholoških priprema i u nekoliko celina ih detaljnije obrazlaže (stvaranje strategijske nadmoćnosti u borbenom moralu i u ljudstvu, priprema za sprečavanje iznenadnog napada, rad na saniranju gubitaka i ratnih dejstava i pripreme u slučaju gubitka dela teritorija).

U poglavlju »Visok moral — brana od psihološko-propagandnih dejstava«, general Petkovski polazi od činjenice da se psihološko-propagandna aktivnost u okviru specijalnog rata primenjuje protiv naše zemlje od oslobođenja. Čitalac se upoznaje sa brojnim oblicima i metodama ovog vida i uopšte specijalnog rata (delovanje nekih stranih radio-stanica, emigrantskih listova i časopisa, glasina, političkih viceva i drugih oblika antisocijalističke propagande), koji imaju cilj da podriju naš društveni sistem i nanesu udarac socijalističkoj samoupravnoj izgradnji. Otuda je stalno praćenje i poznavanje snaga, ciljeva i metoda specijalnog rata jedna od važnih pretpostavki naše uspešne odbrane i zaštite.

Psihološko-propagandna dejstva u ovom poglavlju data su kao sastavni deo specijalnog rata. Tako se ova dejstva razmatraju i u

radovima drugih domaćih pisaca. No, treba reći da se autor nije dosledno u čitavom poglavlju držao takvog stava, pa se na nekoliko mesta, kao zamena terminu »psihološko-propagandna dejstva« ili aktivnosti, javlja i termin »psihološki rat«, što nepotrebno unosi zabunu.

U istom smislu je i formulacija »pojam specijalnog rata i psihološko-propagandne aktivnosti«. Prvo, nije bilo potrebe za novom definicijom specijalnog rata, jer već postoji zvanično usvojena definicija, a drugo, ako su psihološko-propagandne aktivnosti sastavni deo specijalnog rata, onda je logično da je njihovo poimanje sadržano u definiciji pojma specijalni rat.

Ako je jedan od ciljeva specijalnog rata menjanje stavova, opredeljenja, mišljenja i postupaka ljudi (naravno u korist agresora), onda je, ističe autor, cilj odbrane i zaštite — »sprečiti neprijatelja da realizuje svoje planove«. Treba, kaže on, razvijati neprekidnu aktivnost na podizanju visoke političke svesti. Da bi se taj cilj postigao, autor navodi mnoge postupke, mere i aktivnosti koje treba primeniti, u čiju realizaciju moraju da se uključe sve strukture, sa Savezom komunista na čelu. Pored ostalih, navodi i stalnu aktivnost na podizanju bezbednosne i samozaštitne kulture. Naravno, osnova zaštite i najbolja odbrana od raznovrsnih oblika specijalnog rata, koji se primenjuje protiv naše zemlje, jeste u doslednom i uspešnom socijalističkom samoupravnom razvitku.

Najveća brana propagandno-psihološkoj aktivnosti neprijatelja »jeste svest o tome da mi branimo svoju zemlju, slobodu, nezavisni put razvoja, socijalizam na samoupravnim osnovama, mir i progres u svetu« — kaže autor, i nastavlja: »I danas tuđe nećemo, a svoje ne damo i branićemo ga svim raspoloživim sredstvima«.

U zaključnim razmatranjima u kondenzovanoj formi pisac daje najznačajnije stavove do kojih je došao analizirajući određena pitanja u vezi sa borbenim moralom.

Opšti je zaključak autora »da je stalno jačanje moralne snage naših naroda i narodnosti i opštenarodne odbrane, jedan od krupnih i kompleksnih zadataka svih subjektivnih faktora našeg društva, na čelu sa Savezom komunista Jugoslavije, kao vodećom idejno-političkom snagom«.

Sadržaj knjige druga Petkovskog je svojevrsna i originalna veza saznanja iz bogate prakse i teorijskog uopštavanja te prakse. Na brojnim primerima autor ukazuje da je borbeni moral složena kategorija i da samo organizovane, svesne i trajne akcije daju pozitivne rezultate.

U Predgovoru, general-pukovnik Dane Čuić, pored ostalog, kaže: »Može se sasvim sigurno reći da ova knjiga spada među retke publikacije ove vrste. Svojim porukama i ukupnom sadržinom, knjiga može značajno doprineti daljem shvatanju i razvijanju Titove teorijske misli o borbenom moralu i čoveku kao subjektu revolucionarnih promena i kao najvećoj vrednosti socijalističkog samoupravnog društva«.

S obzirom na teorijsku i praktičnu vrednost, knjiga će značajno koristiti svima koji se bave pitanjima borbenog morala. Posebno će dobro doći brojnim poslenicima koji su angažovani na realizaciji konkretnih programa ideološko-političke izgradnje branilaca našeg socijalističkog samoupravnog društva.

Prof. RADOSAV ILIĆ